

חנוכה

"מי ימלל גבורות ישראל, אותן מי ימנה?"

רציונל ומטרות היחידה

■ חנוכה הוא אחד החגים האהובים על ילדי ישראל ולא בכדי. נוסף על הסופגניות, החופשה מבית הספר ודמי החנוכה, במוקד החג ניצב סיפור גבורה שבו ניצח החלש את החזק.

■ את היחידה הזאת נקדיש למושג זה של גבורה. נלמד מעשי גבורה שונים, מעשי גבורה של גיבורים שונים (המכבים ואחרים), ונדגיש שגבורה היא התגברות על קושי מכל סוג שהוא – חיצוני או פנימי, נפשי או גופני, תרבותי, סביבתי, חברתי ועוד – ושהגבורה מתבטאת, בין היתר, בנחישות להשיג מטרה שקשה להשיג ובנקיטת צעדים נועזים בדרך אל המטרה. אנו שואפים ללמד את תלמידינו ש"גיבור" הוא מושג רב-ממדי, ושבמקרים לא מעטים כל אחד מסוגל "להתגבר" ובכך להפגין גבורה.

ואם הזמן קצר...

ואם הזמן קצר, ולא תוכלו ללמד את כל היחידה, אנו ממליצים להעדיף את הוראת המדורים האלה:

1. תעודת זהות (מושגי יסוד)
2. קומיקס
3. פותחים ספר (הקטעים מספר מקבים והאמרה "איזה הוא גיבור?")
4. בסימן קריאה ("גבורתו של תום סוּיֶר") ודף העבודה הנלווה.

"מי ימלל גבורות ישראל, אותן מי ימנה?"		
המדור	הנושא	פעילות מיוחדת
"תעודת זהות"	חזרה על מושגי יסוד הקשורים בחג	
"מה על הפרק?" והקומיקס	מהי גבורה?	
"פותרים ספר"	סיפור המכבים וגבורתם האמרה "איזה הוא גיבור?"	
"בסימן קריאה"	על גבורתו של תום סוֹיָר מתוך הספר: "הרפתקאותיו של תום סוֹיָר" מאת מארק טוויין	דפי עבודה: "זמנו של תום סוֹיָר" "כתבו בעיתון"
"צוהר לעולם"	על גבורתו של כריסטופר ריב, הוא "סופרמן"	פעילות מיון (אפיונים שונים של גיבורים)
"על קצה הלשון"	מילים הנגזרות מהשורש ג-ב-ר	
"חידת חג"	מקצועות הדורשים גבורה	חידות נוספות
סיום	סיכום הנלמד והמושג "גבורה" בחיי התלמידים	

תעודת זהות: (חזרה על מושגי יסוד

- על סיפור החג ושמותיו: מומלץ לחזור על סיפור החג רק בקצרה, נרחיב על כך בהמשך במדור "פותרים ספר" (שם נלמד ביתר פירוט על מלחמת המכבים ביוונים, כפי שהיא משתקפת ב"ספר מקבים" ונדון בגבורת יהודה המכבי וחייליו). אפשר לציין שעיקרו של חג החנוכה הוא שחרור ירושלים מהכיבוש היווני וטיהור בית המקדש, אך המלחמה ביוונים נמשכה עוד כמה שנים לאחר הניצחונות הגדולים האלה (עד שחזר השלטון על ארץ ישראל כולה לידי בית חשמונאי).
- מצוות הדלקת נרות חנוכה ופרטי ההדלקה: כדאי לחזור על הקשר בין סיפור החג לבין מצוות הדלקת הנרות – מהו המאורע שחכמים רצו שנזכור? (נס חידוש הדלקת הנרות בבית המקדש)
- תפילת "הנרות הללו" (הנאמרת, בין היתר, לאחר הדלקת הנרות) ותפילת "על הנסים" (הנאמרת בתפילת העמידה ובברכת המזון בימי החג) הן תפילות הודיה על נסי חנוכה – על הניצחון על היוונים וטיהור המקדש – שכן חכמינו ראו בניצחון המפתיע של היהודים המעטים על היוונים הרבים סימן להתערבות אלוהית.

מה על הפרק?

מדור זה מציג לתלמידים את נושא היחידה. במדור מובא שירו המוכר של מנשה רבינא שממנו נלקח גם שם היחידה: "מי ימלל גבורות ישראל".

למורה בלבד

"מי ימלל"

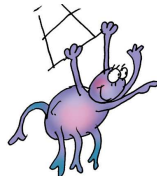
מנשה רבינא היה מלחין ופזמונאי שפעל בארץ ישראל במחצית הראשונה של המאה העשרים. שירו "מי ימלל" נכתב עוד לפני קום המדינה. בשיר זה משווה רבינא את גבורת המכבים לגבורת מובילי המפעל הציוני בהשתמשו בביטוי מתפילת "על הנסים": "בְּיָמֵינוּ הָיָה בְּזִמְנֵנוּ הַזֶּה" עם זאת, תפיסתו של רבינא את גבורת המכבים שונה לגמרי מזו של התפילה. על פי התפילה לחימת המכבים צלחה בזכות עזרת האלוהים, ואילו רבינא תולה את הניצחון אך ורק במכבים עצמם. למשל רבינא שינה את הביטוי מתהלים: "מי ימלל גבורות ה'" (תה' ק"ו, ב), לביטוי "מי ימלל גבורות ישראל" וכינה את הגיבור האנושי (ולא את האל) "גואל העם". בכך הוא עודד את בני העם שלא לשבת בחיבוק ידיים ולחכות לגאולה, אלא להביא אותה בעצמם.

- כדאי להבהיר את הביטויים הקשים שבשיר:
מי ימלל = מי יוכל לספר
בְּיָמֵינוּ הָיָה בְּזִמְנֵנוּ הַזֶּה = כפי שקרה אז, יקרה גם היום

הקומיקס

הקומיקס מציג מעשה גבורה של שוקו הכלב. השיחה בין הדמויות מנסה להעביר את המסר ש"גיבור" אינו מי שאינו מפחד כלל, או אף פעם, אלא מי שמצליח להתגבר על פחדיו (כמו על מכשולים אחרים – פיזיים, רגשיים ועוד). לאחר קריאת הקומיקס אפשר לשאול:

- מה אפשר לשוקו להצליח להציל את האדם שנלכד בבית שעלה באש? (האימונים הקודמים שעבר אפשרו להאמין שהוא יכול להצליח; מודעותו לחשיבות המשימה; נכונותו להסתכן ועוד)
- האם פחדתם אי פעם לעשות משהו ובכל זאת עשיתם אותו?
- מיהו "גיבור"? כיצד תגדירו "אדם גיבור"?

■ מקורות א': סיפור גבורה ■ ■

שלושת המקורות הראשונים המופיעים בחוברת הם מספר המקבים א', והם מתארים את דמותו של יהודה המכבי, את יכולותיו להוביל את צבאו לפעול בגבורה ואת טיהור בית המקדש בירושלים.

למורה בלבד

על ספר המקבים

ספר המקבים הוא ספר עתיק ובו שני ספרים: מקבים א' ומקבים ב'. הספר נכתב ככל הנראה בעברית, עם זאת, לא נותר בידינו עותק עברי שלו אלא התרגום ליוונית בלבד. מה הסיבה לכך? ספר מקבים נכתב עוד לפני חתימת התנ"ך, אך משהוחלט אילו ספרים יכללו בתנ"ך נשאר ספר זה מחוצה לו (כמו ספרים אחרים המכונים "הספרים החיצוניים"). ממניעים דתיים, פוליטיים ואחרים נדחו ספרים אלו מהקאנון המקראי היהודי, ולכן לא העתיקו את המקור העברי שלהם העתקות רבות. אולם מכיוון שהם נחשבו לכתבי קודש בכנסייה הקתולית הם תורגמו ליוונית, ללטינית ואפילו לשפת הגעז (השפה שהייתה מדוברת באתיופיה) ונשמרו ב"ספריות" הכנסייה. כך רוב הספרים ששרדו, שרדו בתרגום זר. חשיבותו ההיסטורית של ספר המקבים רבה. חיבור זה הוא כמעט המקור הראשוני היחיד המתאר את תקופת המכבים, והוא נחשב למקור אמין במיוחד.

■ הקטע הראשון מספר המקבים:

קטע זה מתאר את יהודה המכבי כגיבור קלאסי – לוחם חזק וחמוש היטב.

- תשובות אפשריות לשאלה 1. הן: אדם הדומה לאריה נראה יהיר, חזק ולא פגיע, הוא מרשים, הוא אמיץ והוא מקרין סמכות. לאדם כזה יש "נוכחות" וקול שאי אפשר להתעלם מהם. אדם הדומה לאריה גם עשוי לתקוף בכל רגע...
- תשובות אפשריות לשאלה 2. הן: מפקד צבאי הדומה לאריה מקנה לחייליו ביטחון במנהיגותו ואמונה ביכולתם לנצח.

למורה בלבד

הידעתם? "מקבי" או "מכבי"?

עד היום אין החוקרים יודעים בוודאות כיצד נכתב בעברית כינוי של יהודה, ומכאן הבלבול – "מקבי" או "מכבי"? הסיבה לכך פשוטה: השם אינו מופיע בשום מקור עברי, אלא אך ורק בתרגום היווני של ספר מקבים. החוקרים נוטים להציע שהמקור הוא בק' – "מקבי", מלשון מקבת, פטיש (בארמית: "מקבתא"), אם משום שכינוי זה מתאים למצביא, ואם משום שעל פי המסורת, צורת גולגולתו של יהודה הייתה מוארכת, כמו מקבת, ובעולם העתיק היה נהוג לתת לאדם כינוי הקשור למראהו. ההצעה לכתוב את הכינוי בכ' – "מכבי", מקורה בספר יוסיפון (איטליה, המאה העשירית לסה"נ). ספר זה הוא תרגום עברי מקוצר של ספרו של יוסף בן מתתיהו "מלחמות היהודים". מתרגמו האלמוני של הספר תהה כנראה אף הוא על משמעות כינוי של יהודה והחליט שהוא נוטריקון של פסוק מתוך שירת הים (שמ' ט"ו, י"א) "מי כמוך באלים יי", ולכן יש לכותבו בכ'.

■ **הקטע השני** מתאר כיצד גרם יהודה לחייליו המפוחדים להתגבר על פחדם ולהילחם בגבורה.

■ **שאלה 3.** מדגישה כי חייליו של יהודה המכבי פחדו תחילה מאויביהם. רצוי לברר שהתלמידים הבינו מדוע הם פחדו (הם היו מעטים, הם חשו חולשה מפני שלא אכלו – כנראה שלא היה במחנה הצבאי די אוכל).

■ **שאלה 4.** מאפשרת לתלמידים לבחון כיצד הצליח יהודה המכבי לעזור לחייליו להתגבר על פחדם: הוא חיזק את אמונתם שאלוהים יסייע להם.

■ **שאלה 5.** "אין סומכין על הנס". בהיותו מצביא חכם, יהודה המכבי תכנן תקיפת פתע, כדי לצמצם את היתרון של צבא היוונים (במספר ובאיכות).

■ **על האיור (בעמ' 49):** האיור מאפשר להרחיב את הנושא האחרון. כדאי לבקש מהתלמידים לתאר בעצמם את האיור: היוונים היו מצוידים טוב יותר: היו להם נשק טוב יותר (חניתות) ואמצעי הגנה טובים יותר (מגנים) ועמדו לרשותם פילים (הטנקים של הימים ההם). אולם, המכבים נמנעו מלתקוף את היוונים בשדה קרב פתוח (למשל, הם ניצבו על צוקים ותקפו את היוונים מלמעלה כפי שנראה באיור, או תקפו אותם במעברים צרים. כך הצליח יהודה המכבי להתגבר על העליונות הצבאית של היוונים. זו הייתה "מלחמת גרילה" (= לחימה של קבוצות קטנות של לוחמים בלתי סדירים, זו בזו או בצבא סדיר). אפשר לדמות תקיפה זו לתקיפות האינדיאנים את הצבא האמריקני, תמונות שהתלמידים מכירים אולי ממערבונים שצפו בהם.

■ **שאלת המחשבה הראשונה** מאפשרת לתלמידים לסכם את הניתוח שניתחנו עד כה. על התלמידים להתייחס בתשובותיהם:

1. לאמונה שאפשרה לחיילים להתגבר על פחדם ונתנה להם כוח להילחם.

2. לתכסיסי המלחמה שאפשרו למכבים להתגבר על העליונות הצבאית של היוונים.

■ **שאלת המחשבה השנייה** מאפשרת לתלמידים להגיע להגדרה של גבורה. על פי הגדרה זו גבורה אינה מתאפיינת בהיעדר פחד, אלא דורשת, לעתים קרובות, התגברות על הפחד.

- **הקטע השלישי** מקשר בין סיפור המכבים לחג החנוכה, ומתוארים בו מעשי המכבים לאחר שנכנסו לבית המקדש. בכיתה אפשר לשאול אילו דברים בקטע זה מזכירים לנו את החג.
- שאלה 6: המכבים לא תלו את הצלחתם רק בעצמם אלא ייחסו אותה לעזרת האלוהים והודו עליה.

למורה בלבד

מיהו גיבור?

כפי שראינו ספר המקבים תיאר את יהודה המכבי כגיבור מלחמה הדומה לאריה. אולם עד המאה הי"ט הדגישו רוב המקורות היהודיים את חולשתם של המכבים וייחסו את ניצחונם הגדול על היוונים לעזרת האלוהים.

כך למשל נאמר בתפילת "על הנסים":

**וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עֲמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם
רִבְתָּ אֶת רִיבָם דָּנַתָּ אֶת דִּינָם נִקְמַתָּ אֶת נִקְמָתָם
מִסֶּרְתָּ גִבּוּרִים בְּיַד חֲלָשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעֻטִּים
וְטַמְאִים בְּיַד טְהוּרִים וְרָשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים
וְזָדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתְךָ.**

(שימו לב שכאן ה"גיבורים" הם הלוחמים היוונים – שהיו רבים, מיומנים ומצוידים היטב – לעומת המכבים המכונים כאן "חלשים"). רק במאה הי"ט, כאשר קמה התנועה הציונית החילונית וחיפשה בתולדות עמנו "דגמים לחיקוי" שיסייעו ביצירת דמותו של "היהודי החדש" (העצמאי, החזק, הלוחם), נוצר הצורך לייחס את הניצחון הצבאי למכבים, ובמיוחד למפקדם יהודה. כך, לדוגמה, נכתב בשיר "מי ימלל" שהבאנו בתחילת היחידה:

"בימים ההם בזמן הזה, מכבי מושיע ופודה".

- המשפט שלאחר המקור ("המלחמה נמשכה עוד זמן רב, ובסופה הצליחו המכבים להביס את היוונים") בא לתקן את הטעות הנפוצה שעם כיבוש ירושלים וטיהור בית המקדש הסתיימה המלחמה. אכן היו אלו ניצחונות גדולים, אך לגיבורים שלנו נותר ללחום עוד בקרבות רבים עד שהחזירו לידיהם את השליטה על ארץ ישראל כולה.

■ ■ מקורות ב': גבורה מסוג אחר ■ ■

איִזָּה הוּא גִבּוּר? – הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ.
(משנה, מסכת אבות, פרק ד' משנה א')

- המשנה שלעיל מביאה הגדרה רחבה של גיבור. כאן לא מדובר במי מתגבר על פחדיו ועל חולשתו הפיזית (כמו המכבים) דווקא, אלא על מי שמתגבר על כל סוג של יצר, כלומר על כל נטייה המונעת ממנו לפעול כראוי (כמו כעס, זללנות וכדומה). חכמינו העריכו את המאמץ האדיר הנדרש מהאדם כדי להתגבר על יצרו. שאלה 7. מבקשת להעלות זאת למודעות התלמידים ולגרום להם לדון ברעיון זה. לפי תפיסה זו, גיבור הוא גם אדם המתגבר על קשיים רגילים ויום-יומיים, ובמובן זה כולנו יכולים להיות גיבורים. עודדו את התלמידים לספר בכיתה את המקרים שנזכרו בהם בתשובתם לשאלה 8.

איזה הוא גבור שבגבורים? – מי שעושה שונאו אוהבו. (מדרש אבות דרבי נתן, פרק כ"ג פסקה א')

■ מסכת אבות דרבי נתן היא מעין הרחבה של מסכת אבות, והקטע המובא הוא תוספת על דברי המשנה מפרקי אבות שראינו לעיל.

אין במקור הזה התייחסות לתהליך ההתגברות אלא למטרה העליונה שהגיבור משתדל להשיג, ומטרה זו אינה ההצלחה במאבק כלשהו, אלא השגת השלום דווקא. משתקפת כאן תפיסה שהשלום (בין אדם לחברו) הוא ערך עליון ושאינן משימה הדורשת מאמצים רבים יותר מהמשימה להשיגו. לכן מי שמצליח להשיג שלום אינו נחשב לגיבור בלבד אלא ל"גיבור שבגיבורים".

לאחר שהתלמידים השיבו לשאלות 9 ו-10, אפשר לבקש מהם להיזכר במקרה של מריבה שהיו מעורבים בה ולשאול אותם על אילו יצרים יש להתגבר כדי להשיג שלום (כעס, רצון לכבוד, רצון להיחשב צודק ועוד).

בסימן קריאה: "גבורתו של תום סויר"

■ תום סויר המופיע בספרו של מארק טווין אינו גיבור קלאסי. תום הוא ילד שובב, הוא נענש וננזף שוב ושוב, הוא מעולל תעלולים ואינו משקיע בלימודים כלל. כך גם חברו הטוב האקלברי פין. הקטע המובא מן הספר מתאר התלבטות מוסרית לא פשוטה של תום: תום וחברו האקלברי פין היו עדים לרצח, והם היחידים היכולים להעיד מי הוא הרוצח. בשל נסיבות מסובכות (המפורטות במבוא לסיפור המופיע בחוברת) הואשם ברצח ועומד לדין איש ושמו מאף פוטר, שאינו הרוצח. אם כן, תום צריך להכריע: מצד אחד, עומד לדין אדם חף מפשע, ואם ייקבע שהוא אשם הוא יידון למוות... מצד שני, הרוצח האמיתי, ג'ו האינדיאני, הוא אדם חסר עכבות, ואם משום-מה הוא לא ייתפס ויחמוק מעונש הוא עלול להתנקם בתום...

■ ■ הוראת הסיפור ודף עבודה ■ ■

בסוף היחידה מוצעים שני דפי עבודה העוסקים בסיפור, לבחירתכם.

(יש לחלק רק אחד מהם לתלמידים)

נ"ב שני דפי עבודה – שתי אפשרויות

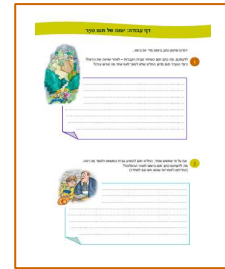
1 דף עבודה שכותרתו "יומנו של תום סויר": אפשר לחלקו לתלמידים לפני קריאת הסיפור בכיתה, ולהפנות את התלמידים אליו **במהלך הקריאה** (ראו פרטים בהמשך). **מטרתו** של דף העבודה הזה היא **לעודד את החשיבה האישית של התלמידים**.

2 דף העבודה שכותרתו "כתבו בעיתון": אפשר לחלקו **לאחר** קריאת הסיפור והדיון בכיתה. **מטרתו** של דף העבודה הזה היא **לסכם את השיחה בכיתה**.

לפניכם תיאור מהלך ההוראה של הסיפור בעזרת דף העבודה "יומנו של תום סויר":

■ **קריאת החלק הראשון** של הסיפור (עמ' 51 בחוברת לתלמידים). לאחר הקריאה רצוי להפנות את התלמידים למשימה 1. בדף העבודה.

■ **קריאת החלק השני** של הסיפור (עד המשפט "למחרת בבוקר נהרו כל בני הכפר לאולם בית-הדין, כי זה נועד להיות היום הגדול", בעמ' 52) אפשר לעצור לאחר קריאת התלבטויותיו הליליות של תום, ולהפנות את התלמידים למשימה 2. שבדף העבודה. עודדו את הילדים להביא שיקולים לכאן ולכאן – מדוע לא להעיד מדוע להעיד – ולא להסתפק רק בתיאור הרגשות.

■ **קריאת החלק השלישי** של הסיפור (עד סוף עמ' 52). לאחר הקריאה אפשר לשאול:

מה לדעתכם על תום לעשות – להפליל את ג'ו או לא?

■ קרוב לוודאי שתום הבחין שהרוצח יושב בקהל הצופה במשפט. כיצד עובדה זו

הקשתה על תום?

■ מה לדעתכם יעשה תום?

■ **קריאת החלק האחרון** (עמ' 53).

לאחר סיום קריאת הסיפור אפשר לדון במעשהו של תום:

■ האם לדעתכם אפשר לכנות את מעשהו של תום סויר "גבורה"? מדוע?

■ איך לדעתכם הרגיש תום לאחר המשפט, לאחר שמאף נוקה מכל אשמה וג'ו נמלט מבית המשפט ולא נעצר – האם הרגיש שעשה טוב, או שמא התחרט על כך? מה הייתם אומרים לו כדי לעודד אותו?

בהמשך הספר מסופר שתום ניצל מנקמתו של ג'ו (ג'ו נמצא מת במערה בטרם ביצע את זממו. כמובן שאין צורך לגלות זאת לתלמידים – שלחו אותם לקרוא את הספר!), אך תום לא היה יכול לדעת זאת בעת המשפט.

צוהר לעולם: גיבור-על אמתי

■ סיפורו של כריסטופר ריב מרתק, בעיקר משום שמסופר בו על שחקן ששיחק גיבור-על בעל כוחות פיזיים אדירים, שבעת שנקלע למצוקה בחיים "האמתיים" גילה כוחות נפשיים אדירים למרות מגבלותיו הגופניות.

היינו מצפים שאדם כזה – אדם שאיבד כביכול את כל ייחודיותו ואינו יכול עוד לגלם את הדמות שהביאה לו תהילה – ישקע במרה שחורה ויתכנס בעצמו, אך לא כך היה.

■ כריסטופר ריב גייס את כל כוחותיו כדי להשתקם, ולמרות נכותו "ניצל" את מעמדו וגייס כספים לקידום המחקר הרפואי בתחומים הקשורים לפציעתו, ולכן, אף על פי שריב עצמו נפטר באופן פתאומי מזיהום ולא נרפא ממחלתו, פעילותו המאומצת לא הייתה לשווא.

הידעתם?

אחרון הסרטים שביים ריב "The Brooke Ellison Story" מציג את סיפורה האמתי של ברוק אליסון. ברוק נפצעה בילדותה פציעה דומה לשל ריב, ובזכות נחישותה ותמיכת אמה הייתה לבוגרת המשותקת הראשונה של אוניברסיטת הארוורד.

■ הצעה לשאלה לדיון: אנשים שפגשו את כריסטופר ריב לאחר פציעתו אמרו לו: "אתה גיבור-על אמתי!" "אתה גיבור יותר מסופרמן". למה הם התכוונו?

■ פעילות מיון והרחבה

- כריסטופר ריב האיש ו"סופרמן" הדמות הקולנועית הם גיבורים מסוגים שונים במקצת. לפניכם רשימה של משפטים המתארים גיבורים. הקריאו את המשפטים בכיתה ושאלו את התלמידים על כל משפט: האם הוא מתאים לשני הגיבורים או רק לאחד מהם (ובמקרה זה, לאיזה מהם?)
- גיבור הלוחם באויביו ומנצח אותם.
  - גיבור הנאבק בקשיים ומתגבר עליהם.
  - גיבור בעל כוחות גופניים יוצאים מן הכלל.
  - גיבור בעל כוחות נפש בלתי רגילים.
  - הכול מעריצים את הגיבור.
  - גיבור המקריב את נוחותו למען אחרים.
  - גיבור שאינו מפחד.
  - גיבור המתגבר על פחדיו.

על קצה הלשון

■ משמעותו של השורש ג-ב-ר היא חוזק.

■ האיש מכונה "גֶּבֶר" משום שכוחו הגופני רב. מבחינה לשונית נראה שהכינוי "גברת" לאישה אינו אלא צורת הנקבה של המילה "גבר".

עם זאת, בעשורים האחרונים גברה המודעות לכך שגם בנשים טמונים כוחות – הן כוחות נפשיים, הן כוחות פיזיים (שהבנות יכולות להוציא לפועל אם הן מתאמנות). ואם כך, כינוי הנגזר מהשורש ג-ב-ר מתאים גם לנשים.

אפשר לספר בכיתה שבזכות האימון הגופני יש בנות המצליחות להשתלב ביחידות קרביות בצה"ל, לעבוד במקצועות רבים הדורשים כוח פיזי ולהגיע להישגים מרשימים בענפי ספורט רבים.

■ גם הכינויים "גביר" ו"גבירה", המציינים אדונים ומושלים וכן אנשים עשירים בעלי מעמד גבוה, הם מהשורש ג-ב-ר. אפשר לשער שכינויים אלו משקפים את הכוח שבידי אנשים אלו להשפיע על סביבתם.

■ **הגיבור** מכונה כך על שום חוזקו – הגופני או הנפשי. במיתולוגיה היוונית נחשבו הגיבורים ל"חצי האלים". הם היו יצורים שנולדו בעקבות זיווג של אליל ואדם, כלומר יצורים שמטבעם היו מסוגלים לעשות מעשים שבני אדם רגילים אינם מסוגלים לעשות.

■ הפועל **להגביר** – משמעותו להוסיף, לעשות משהו לחזק יותר, או לגדול יותר.

■ הפועל **להתגבר** – משמעותו המילולית היא להתחזק. ממשמעות זו הגיעו לעניין הניצחון וההצלחה: התגברות על קשיים ומכשולים, התגברות על אויבים.

■ קצת על הרקולס

הרקולס הוא כינוי הרומי של האל היווני הראקלס. הרקולס היה חציו בן-תמותה וחציו אל, ולכן היה למעשה אדם בעל כוחות על-אנושיים. לאחר מותו הפך להיות אחד מאלי האולימפוס. עלילותיו של הרקולס נכתבו, בין השאר, בידי המחזאי היווני אוריפידס. אולפני דיסני השתמשו בחומרים מן המיתולוגיה היוונית כדי ליצור את הסרט "הרקולס". כמובן, הרקולס הוא דוגמה לגיבור במובן הפיזי ה"קלאסי", ולא דווקא לגיבור המתגבר על חולשותיו ויצריו שהצגנו ביחידה זו.

חידת חג

■ פתרון החידות:

- א. כבאי
- ב. חבלן
- ג. שוטרת

■ אם תלמידים נהנו לפתור את החידות, הנה חידות נוספות שאפשר להציג בפניהם:

- ד. בין שמים לארץ אני מתנדנדת, על חבל דק אצעד, אינני מועדת, קהל הצופים נושא עיניו לעברי ומחייאות הכפים – הן שכרי! (לוליינית)
- ה. כשאני על המסלול, מהכול אני שוכח מטרתי ברורה: אני אנצח! וכדי לא להתהפך במהירות כה עצומה אני דואג להתרכז – ויהי מה. (נהג מרוצים)

■ כדאי לעורר דיון על המקצועות השונים:

- מדוע עבודתם של הכבאי, החבלן והשוטרת חשובה כל-כך? (הם מצילים חיים)
- האם מוסרי לבקש מאדם אחד לסכן את חייו למען הצלת אדם אחר? (יש לזכור כי שהסיכון שבעלי המקצועות האלה מסתכנים בו קטן יחסית לסכנה שעומדים בה מי שהם מצילים. ועם זאת, זה אכן לא פשוט!)
- מה דעתכם על הלוליינית ונהג המרוצים – מדוע הם מסכנים את חייהם? (אהדת הקהל, רווח כספי) מה אתם חושבים על המקצועות שלהם?
- יש לוליינים המופיעים ללא רשת בטחון מתחתם משום שמנהלי הקרקס רוצים להרבות את התרגשות הקהל. האם הדבר מוסרי לדעתכם?
- האם לדעתכם נהג המרוצים והלוליינית מתנהגים בהתאם לציווי "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"? (מדוע כן? (בדרך כלל, הם שומרים על כללי זהירות), מדוע לא? (הם מסתכנים סיכון שאינו הכרחי).

לסיום ולסיכום

בתום הוראת היחידה רצוי לסכם את הנלמד:
גבורה היא התגברות, הן על קושי פיזי, הן על קושי נפשי, ולפעמים על שניהם.
גבורה דורשת תעוזה.
המילים גִּבּוּר, גִּבּוּרָה, גִּבּוּרִים, גִּבּוּרִים – כולן נגזרות מלשון ג-ב-ר שמשמעותו חוזק.

דף עבודה: יומנו של תום סוּר

דמיינו שתום כתב ביומנו מדי יום ביומו...

לדעתכם, מה כתב תום כשחזר מבית הקברות – לאחר שראה את הרצח?
כיצד הסביר תום מדוע החליט שלא לספר לאף אחד מה שראו עיניו?

1

Handwriting practice area for question 1, featuring a purple border and multiple horizontal dotted lines for writing.

אף על פי שחשש ופחד, החליט תום להופיע בבית המשפט ולספר מה ראה.
מה לדעתכם כתב תום ביומנו לאחר ההחלטה?
(התייחסו לאחריות שהוא חש וגם לפחדיו)

2

Handwriting practice area for question 2, featuring a teal border and multiple horizontal dotted lines for writing.

דף עבודה: כתבו בעיתון!

בספר "הרפתקאותיו של תום סוֹיֶר" מסופר שלמחרת המשפט פורסם בעיתון הכפר מאמר ששיבח את גבורתו של תום.

אילו הייתם אתם כותבים את המאמר, מה הייתם כותבים בו? שימו לב:

- א.** חשוב לספר לקוראי העיתון מדוע הייתה עדותו של תום חיונית, מדוע הוא חשש כל-כך להעיד ואילו תכונות אופי הביאו אותו להחליט להעיד בכל זאת.
- ב.** לאחר הכתיבה, אל תשכחו לתת כותרת למאמר.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

תום סוֹיֶר מעיד במשפטו של מאף פוטר, אתמול בבית המשפט